

Jaroslav TEPLÝ, *Rod Pernštejnů za přemyslovských a lucemburských králů*, Univerzita Pardubice, Pardubice 2016

290 s., ISBN 978-80-7395-949-4

Kniha emeritního docenta pardubické univerzity Jaroslava Teplého o páněch z Pernštejna je podstatně rozšířeným a kompozičně přepracovaným vydáním autorovy starší publikace *Pernštejnové ve 13. a 14. století* z roku 1996 (nikoliv 1966, jak je uvedeno v tiráži). Úpravy nejsou primárně směřovány do hloubky, tedy do vědecké podstaty textu, ale především do šířky, jak se Teplý snaží různými vložnými pasážemi a exkurzy učinit text přitažlivější pro laické publikum. Lze připomenout, že právě kniha o Pernštejnech z pera Petra Vorla (1999) byla prvním zpracováním dějin šlechtického rodu, která tuto metodu, tedy spojení konkrétních údajů s výkladem obecnějších fenoménů spojených se světem nobility, užila. Bohužel po téměř dvou desetiletích, kdy vyšlo bezpočet monografií o šlechtických rodech a podobné výklady se již mnohokrát zopakovaly, vznášá se nad touto metodou otazníky – a to tím spíše, že nepřilíš zdařilou grafickou úpravou kniha potenciál oslovit širší publikum ztrácí.

Znalce perněštejnské problematiky bezesporu překvapí, že autor se jen spoře vyrovnává s novější literaturou. Vorlova monografie je citována jen výjimečně, zcela pak chybí odkazy na studii Miroslava Plačka *Rod erbu zubří hlavy do počátku 15. století* (1995), která dosud představuje asi nejlepší shrnutí celé problematiky. Postrádáme i článek Jiřího Doležela *K počátkům hradu Kamene (Zubštejna) na horní Svatce* (1998), kde je rekonstruována dosud neznámá perněštejnská větev pánů z Kamene na základě zápisů z nejstarší dochované městské knihy brněnské publikované později Miroslavem Flodrem v edici *Pamětní knihy města Brna z let 1343-1376* (1379), případně studii Jaroslava Sadílka *Pernštejnské hrady na horním povodí Svatky* (1998).

Asi nejméně problematičtější je první část knihy o dějinách rodu ve 13. století, která pojednává o znojenském purkrabím Jimramovi, jeho příbuzném Štěpánovi z Medlova, Štěpánových synech a o počátcích kláštera v Doubravníku. Autor uvazuje o tom, že Jimram byl předkem pánů z Jakubova, kteří působili na Znojemsku ve 14. století, a uvádí na tomto místě základní údaje o členech

této větve; již M. Plaček ale ukázal, že první příslušník této větve Filip z Jakubova byl bratrem Jimrama (III.) z Pernštejna a Jakubovští tedy byly potomky jednoho z členů rodu, kteří se na konci 13. století psali podle hradu Pernštejna doloženého poprvé roku 1285 (snad Štěpána IV., jak uvádí M. Plaček). Mé výzkumy tuto tezi potvrzují. Dějiny kláštera v Doubravníku autor popisuje na základě své starší práce, od devadesátých let však poznání dějin i středověké podoby této instituce značně pokročilo, mnohé nové poznatky byly publikovány v knize *Doubravník v dějinách 1208-2008*.

Druhá část knihy nese název *Rod erbu zubří hlavy na přelomu dvanáctého a třináctého století*, ale uvedené téma je obsahem jen první podkapitoly, ostatní se týkají členů rodu z 13. a 14. století. Lze konstatovat, že genealogické vztahy mezi členy rodu od druhé poloviny 13. století do poloviny 14. století jsou často nezjistitelné. Autor oproti své předchozí práci neuvádí údaje o všech jistých i pravděpodobných členech rodu ve 14. století (páni z Jakubova, páni z Kamene, různé sporné osoby), ale zaměřuje se na problematiku Jimrama z Bystřice/Aueršperka a jeho dcery Gertrudy a dále na dvě rodové větve, které se psaly podle hradu Pernštejn – hlavní větev rodu, která vymřela jako poslední, a větev potomků Filipa z Pernštejna.

Problematická je při líčení rodové posloupnosti mezi polovinou 13. a polovinou 14. století otázka totožnosti osob stejného jména, ale různých predikátů, žijících v téže době, např. zmíněného Jimrama z Bystřice z roku 1299 a již mrtvého Jimrama z Aueršperka z roku 1325. Zatímco Teplý se staví proti jejich totožnosti (vzhledem k rozdílné poloze statků příslušných k oběma centrům) a argumentuje, že by autor *Letopisu žďárského* použil jistě predikát podle hradu, M. Plaček s jejich totožností počítá. Zřejmé je, že s jistotou tuto ani obdobné otázky vyřešit nelze. Odmítnout musíme Teplým nově uváděnou zmínku o Jimramově dceři Gertrudě (RBM V/4, č. 1471), která se podle autorem citované edice týká ve skutečnosti vdovy po berounském měšťanu; Gertrudina pečeť, kterou J. Teplý popisuje, k listině přivěšena nebyla. Co se týče rodinných poměrů hlavní větve rodu, je nutno upozornit na chybné zařazení Pillunga z Gilgenberka, tchána Smila z Pernštejna, mezi uherskou nobilitu, neboť šlo o šlechtice rakouského.

Ke kapitole týkající se účasti Pernštejnů v lucemburských taženích do Uher pro zajištění nástupu Zikmunda Lucemburského na tamní trůn lze dodat, že Pernštejnové sice roku 1383 uzavřeli smlouvu s markrabětem Joštem, již se za půjčku 1200 hřiven zavázali k vojenské službě,

přímé doklady o jejich účasti v uherských taženích však chybí, byť je nelze vyloučit.

Vlastní kapitolu Teplý vyhradil Vilému I. z Pernštejna. Značný prostor věnuje rodu jeho první manželky – pánům z Potštejna a otázce Pernštejnova případného druhého manželství s Kateřinou ze Šternberka. Vilémovu politickou činnost popisuje jen velmi spoře a čtenáře je zde nutno odkázat na starší studii Františka Hoffmanna *Vilém z Pernštejna* (1968). Ke kapitole se ještě – poněkud neorganicky – váží kapitoly o struktuře pozemkové držby v regionu horní Svatky, do značné míry převzaté z autorovy starší knihy. V zásadě shrnují problematiku majetků zejména nižší šlechty v této oblasti a ukazují, že perňštejnská držba nebyla zdaleka jednoduší; souhrnná mapka publikovaná v původní práci zde bohužel chybí.

V následující části Teplý popisuje „větší perňštejnské statky s hradem či sídlem“, tedy problematiku panství hradu Aueršperk, městečka Bystřice nad Pernštejnem, hradů Dalečína, Jimramova, Skal (ten založili na jimramovském panství až páni z Kunštátu), Pernštejna, Pyšolce a Štěpánova; nechybí ani výčet statků Pernštejnů mezi rokem 1208 a koncem 13. století mimo oblast horní Svatky. Autor zde pracuje nejen s písemnými prameny, ale i se zjištěními svých vlastních terénních výzkumů. Práce končí dvěma rozrody. První pochází z pera L. Hosáka a lze jej považovat za již antikvovaný, druhý má znázorňovat jen důležitá a jistá fakta, ale chybí tu větev pánů z Jakubova, dnes již známá větev pánů z Kamene a z hlavní větve rodu Jimram, otec Viléma z Pernštejna, a jeho bratr Štěpán (IV.), jejichž pozici v rodokmenu lze považovat také za jistou.

Druhé vydání knihy Jaroslava Teplého má propracovanější styl, nové údaje o rodu však nepřináší a postrádá i některé přednosti starší práce: snahu shromáždit údaje o všech členech rodu, určit jisté i jen pravděpodobné rodinné vztahy, mapky majetků doubravnického kláštera, jednotlivých perňštejnských panství i statků drobné šlechty. Moderní práce o rodu pánů z Pernštejna do husitských válek tedy nadále zůstává úkolem do budoucna. K problematice „temného“ období poloviny 13. až poloviny 14. století přitom bude nutno provést analýzu pečeti členů rodu, neboť některé publikované údaje různých autorů se neshodují, jisté dosud ne zcela využitě možnosti skrývá, jak ukazují zjištění J. Teplého a J. Doležela, i analýza polohy majetků jednotlivých rodových větví.

STANISLAV VOHRÝZEK

Stanislav BÁRTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*, (= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 457), Brno 2016

304 s., ISBN 978-80-210-8459-9

Problematika církevních zástav krále Zikmunda rezonuje literaturou se střídavou intenzitou už od doby Františka Palackého, a přestože se dočkala opakovaného zhodnocení, nebyla doposud zkoumána ze zorného úhlu panovníka a jeho finanční politiky. Nešlo přitom pouze o důsledek dlouhá léta trvajícího nezájmu o osobnost posledního Lucemburka na českém trůnu, svou roli hrály i heuristické obtíže s látkou spojené. Není proto náhoda, že se zmíněného úkolu zhostil Stanislav Bárta, který participuje na projektu brněnské pobočky Regest Imperii, jejímž cílem je editování Zikmundových písemností z českých archivů a knihoven. Je to totiž právě důsledné sesbírání všech použitelných pramenů a jejich všestranná (především diplomatická) analýza podpořená navíc dokonalou znalostí chodu císařovy kanceláře, co odlišuje Bártovo několikaleté úsilí od dosavadních prací vycházejících hlavně ze starších edičních počínů.

Tato skutečnost vyniká hned v úvodní partii knihy, v níž se autor po nezbytném představení pramenů a literatury soustředil na hledání nejstarší Zikmundovy zástavní listiny na církevní statky. Dospěl přitom k přesvědčení, že za nezpochybnitelně pravé písemnosti lze považovat až dva dokumenty z 22. srpna 1420, tedy z doby po Zikmundově korunovaci českým králem. Kritický rozbor několika dřívějších aktů považovaných literaturou za iniciační kroky královy „sekularizační“ politiky totiž ukázal, že se ve skutečnosti jednalo o falza, resp. o interpretační pochybení. Nazírání Zikmundovy zástavní politiky (zjednodušeným) prizmatem sekularizace církevních statků totiž poněkud zastřejoval reálný obsah některých panovníkových písemností. Mezi zcizenými statky se tak ocitly třeba i zástavy klášterních berní, jež Bárta zcela oprávněně traktuje jako přímý panovníkův komorní plat, či pouhá králova potvrzení převodu majetku určitého kláštera na jeho světského věřitele, vycházející z držby zakladatelských práv Zikmundem na straně jedné a neutěšené hospodářské situace dané církevní instituce na straně druhé.

Na obdobné nesrovnalosti přitom autor narážil i v případě „sekularizačních“ aktů připisovaných literaturou od osmdesátých let 20. století